

SLOVENŠČINA

(bere dr. Alojzija Zupan Sosič)

Ivan Cankar, *Gospa Judit*. ZD 12. Ljubljana: DZS: 61–62.

Ko je govoril, se je bilo resnično zasvetilo v njegovih očeh nekaj posebnega, toda nič lepega ni bilo in tudi veselega nič.

»Vem, odkod to sovraštvo in zato tudi vem, da nikoli ne bo minilo. Narod je moralen; vsaka umetnost pa je nemoralna ... Če hočeš, da te bodo spoštovali in da ne bo očitne pege na tvoji morali, stopaj z drugimi natanko v istem koraku, glej z njihovimi očmi, misli njih misli. Kar je družba ustanovila, je moralno; kar se ne sklada z njenimi zakoni, je nemoralno ... Umetnost pa hodi žalibog za sto korakov pred družbo, kaže ji v jasnem ogledalu njen spačeni obraz, v drugem ogledalu pokrajino, ki je še daleč in ki jo sluti samo umetnik. To početje je nemoralno ... Gospá, razstavil sem lani sliko, ponižno majhno sliko, dvoje ponižnih bréz v večernem soncu. In pride debel človek in se ustavi in pogleda nezadovoljno. ‚Te breze,‘ pravi, ‚so nemoralne ...‘ Resnično, prav tako nemoralne so bile tiste breze, kakor bi bila nemoralna podoba nage ženske; zakaj slikal sem bil pokrajino z istim sladkim občutkom, ki ga uživa človek, kadar gleda lepoto, ki je moralne oči moralne družbe nikoli ne bodo ugledale ... Vesel sem bil, ko je vzkliknil tisti debeli človek, zakaj povedal mi je, da sem umetnik. Ko bi me bil pohvalil, bi bilo žalostno moje srce ... Kako pomilujem časih tiste tako velike in tako uboge umetnike iz prejšnjih časov! Nemoralni so bili kakor smo mi in so bili prav tako veseli svoje nemorale. In zdaj, glejte, so narodova čast in ponos njegov! Stvar je namreč taka, da se je družba kljub svoji lenobi in dasi se je branila z vsemi štirimi, naposled le pripotila do tistega holma, na katerem je stal pred stoletji nemoralen umetnik. Došla ga je in ga je nemudoma omazala s svojim češčenjem, tako da pošten človek že zaradi tega češčenja nima več prave radosti ob njem ... Zgodilo se je pred nekaterim časom, da sem se bil po Bog vedi kakšnem naključju približal družbi; morda sem bil malo bolan. In že so se oglašali iz te in iz one kotanje pevci moje časti: ‚Približal si se narodu, povrnil si se k materi, skesani sin pozdravljen!‘ Jaz pa sem se prestrašil, takoj sem zavrl kolo svojega pohlevnega vozička, obrnil sem previdno in sem jo krenil v hrib, odkoder sem bil pomotoma prišel ... Kajti če sem se bil že namenil, da se predam radovoljno zaničevanju in škodoželjnosti poštene družbe ter se imenujem umetnika, tedaj je vprašanje samo eno: ali nemoralen – ali nič! ... Zato, gospa, je sovraštvo med umetnikom in občinstvom tako prisrčno in zato ne bo minilo nikoli!«